

ontmoet, worden de laatste jaren onthuld, even zovele prooien van het bekende verkleineffect. De wijze waarop het gebeurt, is beslissend. Om het maar voorop te stellen: Van den Oord doet het uitstekend, met een evenwicht tussen het zakelijke en persoonlijke. Alleen ten aanzien van het laatste aspect houd je af en toe je adem in.

Eerst het zakelijke. Unger werd in 1889 in Rotterdam geboren waar zijn vader stadsarchivaris was. Tijdens zijn Leidse rechtenstudie (1907-1912) maakte de rechtshistoricus S. J. Fockema Andreae en diens bronnenonderzoek veel indruk op hem. Een studiemester in Gent (1912-1913) bracht hem via Henri Pirenne in aanraking met de economische geschiedenis en historische demografie. Pirenne zou een grote en blijvende invloed op Unger uitoefenen. Maatschappelijk betekende de benoeming tot volontair aan het Leidse gemeente-archief (1913) een opstapje naar definitieve beroepswerkzaamheid in het archiefwezen: vanaf 1918 als archivaris van Middelburg en vanaf 1944 als rijksarchivaris van Zeeland.

Voorals economisch-historicus ontplooidde Unger zich op bijzondere wijze. Als achtergrond schetst Van den Oord een treffend beeld van de ontwikkeling van het vak en zijn beoefenaars inclusief de eigen plaats die Unger daarin verwierf. De betekenis ervan is niet gering. Tezamen met Van Dillen en Posthumus droeg Unger bij tot het wegwerken van de internationale achterstand van de Nederlandse economische geschiedenis. Inspiratie vonden alle drie in de sociaal-democratie, zonder het historisch materialisme te omhelzen. Van den Oord noemt Unger een behoedzaam marxist en dat gold ook voor beide anderen. Na zijn promotie in 1916 op de levensmiddelenvoorziening van de Hollandse stad in de Middeleeuwen (bij D. van Blom in Leiden) maakte Unger naam als geschiedvorser en -schrijver die dicht bij de bronnen bleef. Bronnenpublicaties volgden over Middelburg in de landsheerlijke tijd, de handel met Frankrijk en de tol van Iersekeroord. Daaruit sproten weer talrijke geschriften voort. Een zwaartepunt ging de tijd van de Republiek vormen, dankzij baanbrekende artikelen over de Sonttoltabelen en de slavenhandel.

Minder groot was de bijdrage tot de institutionalisering der economische geschiedenis. Unger ontbrak bij de oprichters van de vereniging Het Nederlandsch economisch historisch archief (NEHA) in 1914. Nadat hij in 1919 lid was geworden, nam hij vooral in het publicitaire werk van het NEHA een aandeel. Tot een hoogleraarschap kwam het niet. Unger zou de voorkeur hebben gegeven aan de Zeeuwse archieffunctie, terwijl het hem schortte aan talent voor het lesgeven zoals tijdens een kort leraarschap was gebleken.

Vermoedelijk stak er nog iets anders achter, wat ons op het persoonlijke aspect brengt. Unger gold als een lastig persoon, gevolg van zijn opbruisend temperament. Zijn krachtige en met harde stem geuite meningen wekten, vooral als ze in sermoenen overgingen, al gauw wrevel en de neiging hem op afstand te houden, dus letterlijk in Zeeland. Niettemin zal Unger vooral de man met hart voor zijn vak blijven, die zijn vermogen na zijn dood deed onderbrengen in de naar hem en zijn vrouw vernoemde stichting Unger-Van Brerofonds. De geschiedenis daarvan, inclusief de door het fonds toegekende subsidies (1971-1995) vormt het welluidend slotaccord.

Joh. de Vries

F. Colombijn, *Patches of Padang. The history of an Indonesian town in the twentieth century and the use of urban space* (Dissertatie Leiden 1994, CNWS publications XIX; Leiden: Research school CNWS, 1994, xiii + 428 biz., f45,-, ISBN 90 73782 23 6).

'Every human activity requires space, even mental activities as shown by the three-dimensional statue of Le Penseur by Auguste Rodin'. Met bovenstaande, weinig goeds belovende zin opent

de socioloog Freek Colombijn zijn boek *Patches of Padang. The history of an Indonesian town in the twentieth century and the use of urban space*. Het boek is Colombijns dissertatie die verscheen in 1994.

Zijn onderwerp is, en dat wordt ook goed weergegeven door de ondertitel, vrij helder. Zijn vraagstelling formuleert hij in het volgende *statement*: 'The central topic of this book is the process of spatial change in the West Sumatran city of Padang... The focus is not on the use of space itself, but on the way people change its use, thus shaping the town'. Recht op grond, grondpolitiek, ruimtelijke ordening, illegaal gebruik van grond, stadsplanning en macht zijn dus de onderwerpen waar het om gaat. Colombijn begint zijn betoog met een 'theoretical excursion into the debate on space', and het 'starting point' ervan is 'the human ecology' van de Chicago school van Burgess en anderen. Dat uitstapje is aardig, maar ook wat vrijblijvend. Want zijn de bevindingen van de Chicago school valide voor niet-westerse samenlevingen? En voor militaire dictaturen? Ik vrees dat dat de vraag is die ik beantwoord had willen zien voor ik op excursie ging. In Padang, centrum van de Minangkabau, gelden zeer specifieke verhoudingen wat betreft grondeigendom, en verder schept de natuur een aantal voorwaarden voor het gebruik van grond waar geen ontkomen aan is. En daarnaast is er het moderne Indonesië, met zijn bewind waarin voor democratie of zelfs maar inspraak weinig ruimte is.

De conclusie van Colombijn is na vele excursies langs de mogelijkheden van moderne stadsplanning die mede hun bron vinden in wat de bewoners willen, eenvoudig en treurig: 'In a sense, Padang seems to have returned to the nineteenth century situation when citizens had little to say, the army was a prominent group in the town, and the administration dominated the economy by coffee auctions, coal production, and railways. To the above-mentioned groups I can add the cement factory which is the sole representative of the strategic group of big enterprises in Padang'. Daarmee zijn we ver af van de Denker van Rodin.

Tussen de Denker en het laatste treurige statement over de terugkeer tot de negentiende eeuw, ligt een heel boek. Het is een geleerd boek, met een goed overzicht van de geschiedenis van de ruimtelijke ordening in deze stad die nu 600.000 inwoners telt. Vele stadsplannen werden gemaakt; vele belangengroepen moesten met elkaar tot een compromis komen, en veel bleef papier. Probleem bij de uitvoering was niet alleen dat verdeling van grond zoals overal een kwestie is van geven en vooral nemen, maar dat het niet alleen om zomaar grond gaat. Verdeling van grond heeft niet alleen te maken met de grond en haar waarde, maar ook met de aanspraken op grond die van oudsher aanwezig zijn, maar daarom nog niet helder vastliggen. En daarnaast is er de stem van het leger of van Jakarta die verordonneert waar de nieuwe bank komt, of waar het leger grond vasthoudt of juist uitgeeft. Of zoals Colombijn schrijft: 'The army owned many buildings in colonial times and confiscated much immovable property immediately after Independence and again after they invaded Padang in 1958. Only some of these buildings are used as offices, and the remainder as barracks, a hospital and so forth. Today the army occupies a great deal of land scattered throughout Padang; in particular it has many plots along Jalan Sudirman, the 'bank-street'. The military do not use these plots profitably and the buildings, often old villas, are rather run down. I see no good reason for the army to be in this street, which is one of the prime locations in Padang from a commercial point-of-view. Nevertheless, the army does not want to sell the land, despite the interest shown by several banks. These plots are *de facto* withdrawn from an urban development regulated by market forces'. Hier werken dus krachten waar de moderne stadsplanner wel moedeloos van moet worden.

Het bovenstaande kan de indruk geven dat Colombijn speciaal geïnteresseerd is in de rijken en machtigen. Dat is niet het geval. Hij toont grote betrokkenheid, zonder overdreven sentiment, met de straatverkopers, de prostitués en andere minderheden die maar moeizaam aan de beurt komen als er een bestemming aan grond wordt gegeven.

Grondpolitiek is een zaak die overal ter wereld een centraal thema is in het gebruik van macht. Het is van belang dat Colombijn heeft uitgezocht hoe in een middelgrote stad in Indonesië grond wordt gebruikt en van gebruiker verandert. Zijn theoretisch kader geeft zijn dissertatie extra gewicht, maar had veel concieser gekund. Zijn observaties tijdens zijn veldwerk gedaan, zijn de rugengraat van het boek.

Tessel Pollmann

J. P. Verkaik, *Voor de jeugd van tegenwoordig. Kinderbescherming en jeugdhulpverlening door Pro Juventute in Amsterdam 1896-1994* (Utrecht: Uitgeverij SWP, 1996, 191 blz., f49,-, ISBN 90 6665 194 6).

In 1901, ten tijde van het kabinet Pierson, werden de door Cort van der Linden voorgestelde kinderwetten aangenomen. Hierdoor verdween gevangenisstraf voor veroordeelde criminele kinderen onder de zestien jaar. Voortaan konden deze delinquenten naar een rijksopvoedingsgesticht gestuurd worden. Verder kregen rechters grotere beslissingsbevoegdheid ten aanzien van kinderen tot 18 jaar. Tevens verdween het vóór die tijd gebruikte criterium waarmee schuld of onschuld werd vastgesteld: had de jonge betrokkene al dan niet met 'oordeel des ondersheids' gehandeld, ofwel realiseerde de voorgeleide zich wat hij of zij had gedaan?

Deze wetswijzigingen waren mede te danken aan de inspanningen van de in 1896 opgerichte vereniging Pro Juventute. In eerste instantie wilde de vereniging de wetgever een voorbeeld stellen voor een andere omgangswijze met criminele jeugd. Zo moest men zich, volgens de oprichter van Pro Juventute, prof. mr. G. A. van Hamel, meer verdiepen in de achtergronden van de dader in plaats van in de daad op zich. Dit inzicht stond niet helemaal op zichzelf. Rond de eeuwwisseling was het motto van velen die zich de sociale kwesties aantrokken: 'voorkomen is beter dan genezen'. Pro Juventute sprong op deze rijdende trein en behaalde met de doorvoering van de kinderwetten een grote triomf.

Honderd jaar later beschrijft Jan-Paul Verkaik in chronologische volgorde de geschiedenis van de vereniging Pro Juventute. Hij heeft ervoor gekozen, verschillende geschiedenissen en benaderingswijzen door elkaar te gebruiken. Zo beschrijft Verkaik de historie van verschillende sectoren van jeugdbescherming en jeugdhulpverlening én de organisatiegeschiedenis van Pro Juventute in zijn geheel. Tevens gebruikt hij zowel een juridisch-politieke, een historisch-pedagogische, een sociologische als een algemeen historische invalshoek. Om orde in de chaos te scheppen, voorziet Verkaik het boek van vele samenvattingen en conclusies, een epi-log, annotaties, een bibliografisch overzicht, een bronnenoverzicht, een begrippenlijst, twee bijlagen en een register. Allemaal zeer verantwoord en handig voor degenen die geïnteresseerd zijn in de geschiedenis van kindbescherming en/of jeugdhulpverlening. Deze uitgebreide ordening en de verontschuldigde waarschuwing van Karl-Ernst H. Hesse op bladzijde 9: 'Deze geschiedenis is wat lastig te lezen, maar aan de andere kant wordt zij ook spannend', zijn mijns inziens iets te paniekerig. Hoewel het boek inderdaad hinkt op meer dan twee benen, vond ik het toch vrij makkelijk leesbaar en bovendien sloot de meerduidige aanpak van het geschrevene prachtig aan bij de versnipperde beleidsvoering van Pro Juventute na 1956.

In 1956 vonden de reorganisaties van de kindbescherming doorgang, waardoor de overheid nogal wat taken naar zich toe trok die voorheen door particulieren werden vervuld. Gevangen in het net van subsidies en daardoor gebonden aan overheidsbeslissingen moest Pro Juventute zich bezinnen op de taakhoud van de vereniging; geen eenvoudige taak, gezien alle maatschappelijke veranderingen toentertijd. De jeugd zelf werd langzaam maar zeker serieuzer